

Giedrius Kujelis, istorikas

**„MŪSŲ SUSITELKIMO DVASIA YRA BROLYBĖS,
MEILĖS IR LAISVĖS ŠŪKIAI“.
PILIETINĖS VISUOMENĖS IR MASONERIJOS IDĖJOS MYKOLO PIJAUS
PASKALIO RÖMERIO DIENORAŠTYJE**

Turinys

Įvadas.....	3
Römeriai.....	4
Mykolas Pijus Paskalis Römeris.....	5
Masonų brolija.....	6
Masonerijos idėjos ir veikla Mykolo Pijaus Paskalio Römerio dienoraštyje.....	7
Išvados.....	12
Literatūros sąrašas.....	13

Išvadas

Pilietybė tai teisiniai ryšiai su valstybe. Pilietis ir valstybė vienas kito atžvilgiu turi tam tikras pareigas ir teises. Būti piliečiu, reiškia priimti tos valstybės esamą teisinę kultūrą ir prisiimti tam tikras pareigas, apibrėžtas įstatymais. Aktyvus pilietiškumas susieja įvairias narių tapatybes ir suteikia jiems galią dalyvauti ekonominiame, socialiniame, kultūriniame, pilietiniame ir politiniame visuomenės gyvenime¹. Pilietiškas pilietis, tai tas, kuris prisiima daugiau pareigų, nei iš jo reikalauja valstybė, domisi ir dalyvauja valstybės politiniame, socialiniame, kultūriniame gyvenime, dalyvauja nevyriausybinių organizacijų veikloje ir tokiu būdu tiesiogiai prisideda prie bendruomenės gyvenimo kūrimo. Aktyvūs piliečiai (pilietiški piliečiai) yra unikalūs individai, kuriantys ir kūrybingi, turintys kritinį mąstymą apie viešąjį gyvenimą ir pačią valstybę – jos valdžią². Pilietiškumas negali būti tapatinamas su tautiškumu, nors šios sąvokos ir susijusios tačiau yra atskiri pilietiškumo segmentai.

Viena didžiausių pasaulinio lygio pilietinės visuomenės asociacijų CIVICUS pateikia tokį pilietinės visuomenės apibrėžimą: Pilietinė visuomenė – tai arena, veikianti atskirai nuo šeimos, valstybės ir rinkos, kurioje žmonės vienijasi bendrų interesų labui ir viešajai gerovei kurti³.

Demokratiškoje visuomenėje pilietiškumas yra stipriai skatinamas ir laikomas vienas iš visuomenės ir valstybės pamatų, tačiau autokratinuose režimuose yra naikinamos bet kokios pilietiškumo apraiškos, nes jos kelia tiesioginę grėsmę režimui, nes organizuota ir aktyvi visuomenė gali tapti opozicija esamai valdžiai.

Pilietinės visuomenės formavimasis Europoje siejamas su XVII – XVIII amžiais suklestėjusia liberalizmo filosofija⁴. Tuo laikmečių visuomenės drąskė Religiniai nesutarimai, politiniai kivirčiai, korupcija ir išnaudojimas, ir visiškas nepasitikėjimas dėl turtingųjų ir vargšų nesutarimų. Dž. Lokko idėjos kuriomis jis propagavo bažnyčios ir valstybės atskirimą, bei skelbė religinės toleranciją vieną, kaip svarbiausių šiuolaikinės visuomenės bruožų sukūrė erdvę tolimesniam laisvos minties progresui, kuris turėjo pažadinti visuomenėje domėjimąsi moralės klausimais, siekti geradarystės ir sukurti žmogaus vidinį pasaulį daug turiningesniu⁵. Tai padėjo pamatus susikurti „Laisvosios mūrininkijos“ brolijai, kuri įkūnijo pilietinės visuomenės idealus.

¹ Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams. Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinis direktoratas, Europos Komisija, 2010 m.

² *Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė. Lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė*. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras. P. 5.

³ Ibid. P. 6.

⁴ Irmina Matonytė. *Pilietinės visuomenės tyrimo teorinės perspektyvos*. Viešojo politika ir administravimas 2003, nr. 5

⁵ Georg Shuster. *История тайных союзов*. Т. 2. 1996 Maskva. P. 12.

Šio darbo herojus Mykolas Pijus Paskalis Römeris yra tikras pilietiško žmogaus pavyzdys, įkūnijantis visas pilietiško vertybes ir įdėjęs, savo gyvenimą paskyręs Lietuvai.

Didžiausias Mykolo Römerio palikimas be jo reikšmingų darbų Konstitucijos, teisės, istorijos ir politikos srityje yra jo dienoraštis, kurį sudaro 40 tomų. Dienoraščio chronologija apima nuo 1911 iki 1945 m. Šiai dienai yra išleisti 7 tomai dienoraščių. Dienoraštyje autorius aprašo ir savo veiklą masonų organizacijoje. Būtent šie duomenys yra mūsų tyrimo objektas.

Römeriai

Sena ir plati bajoriška Römerių giminė Lietuvoje pasirodo XVII amžiuje. Tai viena iš nedaugelio garsių Livonijos didikų ir bajorų gimių, palikusi itin ryškų pėdsaką Lietuvos visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Giminė kilusi iš Meiseno žemės Saksonijoje, ir jos kilmę primindavo dar XX a. pradžioje prie pavardės puikavęsis vokiškasis bajoriškasis „von“. Į Lietuvą Römerių kelias ėjo per Kuršą: vienas giminės atstovas, kitados tapęs Livonijos ordino riteriu, po ordino supasaulietinimo priėmė evangelikų tikėjimą, vedė ir čia pradėjo naują Römerių giminės atšaką. Per daugelį kartų Römeriai susigiminiavo su Lietuvos bajorija ir asimiliavosi⁶.

Pirmuoju Römerių giminės atstovu Lietuvoje laikomas artilerijos generolas Motiejus Römeris (apie 1606–1699). Jo portretas kadaise puošęs Römerių giminės lizdo – Bagdonišio dvaro „ponų namo“ sienas šiandien yra saugomas Rokiškio krašto muziejuje (RKM-4048), ten pakliuvęs pirmaisiais sovietų okupacijos metais prasidėjusios Lietuvos dvarų vertybių nacionalizacijos pasėkoje.

Motiejaus Römerio tėvas – Steponas Römeris, savo testamente paliko priesaką visiems savo palikuonims kurio ištikimai laikėsi visi šios giminės atstovai: *nuolankiai prašau ir maldauju visų savo vaikų ir anūkų, kad mūsų namuose jie visada puoselėtų garbingą, taurią meilę Tėvynei, kad tėvai šį priesaką perduotų vaikams ir niekada, ypač kai sunku, jo neatsižadėtų*⁷.

Šitas priesakas buvo išpildytas pačiais sunkiausiais Lietuvai metais, kai ji buvo Carinės Rusijos priespaudoje. Tuo metu Römerių giminė parodė savo patriotiškumą ir pasiaukojimą Tėvynei. Vienas iš žymiausių Römerių giminės atstovų buvo Mykolas Juozapas Römeris buvęs masonų ložės „Uolusis Lietuvis“ meistras, Vilniaus miesto burmistru, Trakų pavieto maršalka, Vilniaus pavieto maršalka, Prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių gynėjas, Šubvarcų draugijos vadovas⁸.

⁶ Rimantas Miknys. *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007. p. XXI

⁷ Ibid. P. XX

⁸ Ibid.

Mykolas Pijus Paskalis Römeris

Bagdoniškyje, Rokiškio rajone, Mykolo Kazimiero Römerio ir Konstancijos Tukałło (Tukałównos, pasak Römerio – Tukailaitės)-Römerienės šeimoje 1880 m. gegužės 17 d. gimė septintas vaikas – Mykolas (Ketvirtasis) Pijus Paskalis, aštuntosios Lietuvos Römerių kartos atstovas, profesorius, Lietuvos konstitucinės teisės tėvas.

Mokslo kelią M. Römeris pradėjo Bagdoniškyje, tačiau 1890 m. Römeriai savo jauniausią atžalą išvežė į Vilnių. Netrukus, 1892 m. pradžioje M. Römerio mama užsidegė idėja savo sūnų perkelti į Peterburgo Imperatoriškąją teisės mokyklą, kurią baigė vos 21-erių ir įgavo aukštąjį teisinį išsilavinimą. Nuolat jausdamas žinių troškulį ir turėdamas tėvų materialią paramą, M. Römeris siekė mokslų svetur. Pasak M. Römerio, esant jaunam ir jau turinčiam aukštojo mokslo išsilavinimą, jam neberūpėjo antrasis diplomats, jam tebuvo svarbu sukaupti kuo daugiau žinių socialinių mokslų srityje, plėsti akiratį. Todėl tam pasitarnavo pusmetis, praleistas Krokuvos Jogailos universiteto Filosofijos fakultete, kur klausė istorijos skyriaus paskaitų. Vėliau 3 metus praleido Paryžiaus Laisvojoje politinių mokslų mokykloje, kurioje iki 1905 m. baigė visą politinių mokslų mokyklos kursą. Tų pačių metų vasarą grįžo į Lietuvą. Čia audringa politinė padėtis bei jo paties įsitraukimas į aktyvios visuomeninės veiklos verpetą palaidojo norą gauti formalų politinių mokslų baigimo patvirtinimą⁹.

Ketvirtasis M. Römerio amžiaus dešimtmetis buvo vienas sunkiausių jo asmeniniame gyvenime. 1914 m. balandžio 6 d. M. Römeris neteko artimiausio žmogaus – mamos, ne mažiau išgyveno ir dėl mylimosios Annos Wolberg mirties, kuri mirė tų pačių metų lapkritį. Galima manyti, jog šie asmeniniai išgyvenimai M. Römerį patraukė rūpintis valstybe.

1915 m. M. Römeris įstoja į J. Pilsudskio organizuotus karinius legionus kovai su Rusijos kariuomene. Tačiau tarnaudamas štabe nenusišalino nuo politinės veiklos. Nuo 1917 m. rugsėjo iki 1918 m. gruodžio mėn. dirbo Taikos teisėju Kolne, vėliau Apygardos teisėju Lomžoje¹⁰.

Prof. M. Römeris buvo pripažįstamas vienu iš geriausių fakulteto pedagogų, kūrybiškas, nuolat ieškantis efektyvesnių žinių perteikimo formų. Vertinamas universiteto ir fakulteto akademinių bendruomenių, M. Römeris net tris kartus buvo išrinktas Lietuvos universiteto rektoriumi, ir šias pareigas su pertrauka ėjo septynerius metus (1927–1928, 1933–1936, 1936–1939), t. y., ilgiau nei bet kuris kitas šio universiteto rektorius.

Įvertinant mokslinę ir pedagoginę veiklą, 1926 m. M. Römeriui suteiktas profesoriaus mokslo pedagoginis vardas, o 1932 m. – teisių daktaro laipsnis. Nepaprastai įvairus ir gausus prof.

⁹ Mindaugas Maksimaitis. *Mykolas Römeris – Lietuvos sūnus*. Vilnius, 2006

¹⁰ Rimantas Miknys. *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007. p. XLIV

M. Römerio mokslinis palikimas. Tai daugybė monografių ir veikalų: „Reprezentacija ir mandatas“, „Administracinis teismas“, „Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose“, „Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos“, didžiulis ciklas „Valstybė ir jos konstitucinė teisė“, mokslinių straipsnių, kurie buvo spausdinami Lietuvos ir užsienio – Lenkijos, Prancūzijos, Rumunijos – teisiniuose leidiniuose. Jis drąsiai reiškė ir gynė savo mintis, mokėjo nuodugniai, įtikinamai ir vaizdžiai jas argumentuoti, nebuvo siauras specialistas, o domėjosi ir tyrė įvairias administracinės, baudžiamosios, tarptautinės ir kitų teisės šakų, taip pat istorijos mokslų, problemas. Tačiau pagrindinė jo mokslinio darbo sritis – konstitucinė teisė, kurioje visuotinai pripažintu autoritetu laikomas iki šiol.

Prof. M. Römerio nuopelnai savo kraštui įvertinti Gedimino ir Vytauto Didžiojo antrojo laipsnio ordinais. Jam buvo įteiktas Latvijos trijų Žvaigždžių antrojo laipsnio ordinas, jis išrinktas Prancūzijos Garbės legiono karininku. Jo pasiekimai moksle pastebėti ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse: jis išrinktas Čekoslovakijos Mokslo ir meno akademijos, tarptautinio Prancūzijos revoliucijos instituto nariu, Rumunijos Karališkojo administracinės teisės instituto nariu korespondentu¹¹.

2000 m. Vytauto Didžiojo universitete buvo atidaryta M. Römerio teisės skaitykla. 2004 m. Lietuvos teisės universiteto Kauno policijos fakultetui suteiktas pavadinimas: Mykolo Romerio universiteto (MRU). 2006 m., minint 125-ąsias gimimo metines, MRU senatas įsteigė prof. M. Romerio vardinę premiją, kuri skiriama už aktyvią veiklą, ugdant pilietinę visuomenę. M. Romerio vardu yra pavadintos gatvės Rokiškyje, Kaune, Trakuose¹².

Masonų brolija

Masonų brolija nuo pat savo įsikūrimo 1717 m. ilgą laiką buvo apipinta legendomis ir įvairiais kaltinimais, pradedant nuo šėtono garbinimo iki pasaulinio sąmokslų organizavimo ir vykdymo. Laisvoji mūrininkija nėra nei religija, nei bažnyčia, nei partija, nei stalo kompanija ar sąmokslininkų susibūrimas. Laisvoji mūrininkija yra geros reputacijos laisvų vyrų susivienijimas. Taip masoneriją apibūdina Austrijos Didžiosios ložės Didysis meistras Alexanderis Giese¹³. Ložės yra atviros geros valios žmonėms, laisvieji mūrininkai nori sukurti humanišką ir humanistinį pasaulį. Ložė jungia įvairios kilmės, skirtingo išsilavinimo, neretai priešingų pažiūrų vyrus, kurių

¹¹ Rokiškio krašto muziejaus virtuali paroda „Kraštiečiai Lietuvos valstybės kūrėjai ir puoselėtojai. MYKOLAS RÖMERIS“ <http://parodos.emuziejai.lt/portfolio/kraštiečiai-lietuvos-valstybes-kurejai-ir-puoseletojai-mykolas-romeris/>

¹² <http://atminimas.kvb.lt/asmenvardis.php?asm=RIOMERIS%20MYKOLAS>

¹³ Alexander Giese. *Laisvieji mūrininkai*. Vilnius, 2016. p. 9.

religinės ir politinės pažiūros dažnai visiškai priešingos, ji jungia vyrus, kuriuos vienija brolybės dvasia ir kurie vienas kitą laiko sau lygiu¹⁴.

Masonų judėjimo pradžia Lietuvoje skaičiuojama nuo 1776 m. kai Vilniuje buvo įkurta ordino *Chevaliers de St. Charles* (Šv. Karolio riterių) komandorija, kuriai vadovavo Motiejus Zynievas. 1778 m. komandorijos vadovas ją (komandoriją) pakeitė į Ložę *Bon Pasteur* (gerasis ganytojas). Vėliau ložė skyla į 3 atskiras ložes: prancūziškąją „Bon Pasteur“, lenkiškąją „Uolusis Lietuvis“ ir vokiškąją „Zum Tempel dem Weisheit“¹⁵. 1781 m. Vilniuje buvo įteigta didžioji provincijos ložė „Lietuvos tobuloji vienybė“. Ložės meistru tapo Mykolas Oginskis¹⁶. 1789 m. ložių veikla Lietuvoje apmirė ir buvo atnaujinta tik 1812 m. 1813 m. ložė turėjo 24 narius. 1816 m. „Uoliojo lietuvio“ ložės narių sąrašuose atsiranda Mykolo Kazimiero Römerio asmuo, įvardijamas kaip turintis pameistrio laipsnį¹⁷. Nuo 1818 m. M. Römeris ėjo ložės katedros meistro pareigas, vėliau Lietuvos Didžiosios provincijos ložės „Tobuloji vienybė“ vadovas iki masonų judėjimo uždraudimo Rusijos imperijoje 1822 m.

Propaguodami humanistines nuostatas, Lietuvos masonai ypač aktyviai pasisakė už baudžiavos panaikinimą. 1817 m. Vilniaus bajorų seimelyje, kuris siekė panaikinti baudžiavą, iš 56 narių 27 buvo masonai. To meto brolija atliko ir svarbų visuomeninį bei kultūrinį vaidmenį: skyrė lėšų švietimui, mokslui ir menui, užsiėmė labdara, rėmė gabius studentus, šelpė našlaičius ir patys kūrė socialines programas. Įvairių sluoksnių žmones subūrusiai elitinei organizacijai priklausė žymūs to meto visuomenės ir kultūros atstovai, menininkai, mokslininkai¹⁸. Masonai yra žmonijos tarpusavio meilės, brolybės idealų, žmonių dvasios laisvės propaguotojai.

Masonerijos judėjimas Lietuvoje atkurtas 1911 m. įkūrus ložę „Jedność“ (Vienybė), kurios nariu tapo Mykolo Kazimiero Römerio proanūkis Mykolas Pijus Paskalis Römeris.

Masonerijos idėjos ir veikla Mykolo Pijaus Paskalio Römerio dienoraštyje

Mykolas Pijus Paskalis Römeris į masonų ložės „Jedność“ narius buvo išventintas 1911 m. kovo 26 d. „Mūsų susitelkimo dvasia yra brolybės, meilės ir laisvės šūkiai; mus vienija meilė žmogui – kilniausiaja ir veiksmingiausiaja šių žodžių prasme.“ Taip savo įstojimą į broliją

¹⁴ Alexander Giese. *Laisvieji mūrininkai*. Vilnius, 2016. p. 9.. P. 17.

¹⁵ Stanislaw Malachowski-Lempicki. *Masonai buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse 1776-1822. Istorija ir šaltiniai*. Vilnius, 2009. p. 11.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid. p. 29.

¹⁸ Žyngintas Būčys. *Įtakingųjų ložės*. IQ. 2014.09.06. <https://naujienos.alfa.lt/leidinys/iq/itakinguju-lozes/>

pakomentavo M. Römeris. „Jednosc“ ložės meistru buvo Vilniaus gydytojas Jurgis Romas, jo pavaduotoju Liudvikas Čarkovskis ložėje buvo 12 narių¹⁹.

Tais pačiais metais nuo „Jednosc“ atsiskyrė nauja ložė „Litwa“, kurios meistru tapo M. Römeris. Ložės nariais buvo M. Šleževičius, I. Prozoras, I. Kraskovskis, B. Krzyzanovskis, Z. Z. Nagrodzki, A. Luckevičius, E. Romas, Leoncijus Bramsonas, Vaclovas Biržiška, Vaclovas Bielskis, Feliksas Bugailiškis, Andrius Bulota, Jurgis Šaulys, Jonas Vileišis, vienintelė moteris Felicija Bartkevičienė, Vaclovas Lastauskis, Mykolas Biržiška, A. Zaštovtas, ir Kazimieras Ostachievičius²⁰.

Kaip matome tautinė ložės sudėtis atspindėjo LDK tradicijas, ložėje buvo lietuvių, lenkų, rusų, baltarusių, žydų atstovų. Masonų ložių nariai bandė apmąstyti, ieškoti galimybių koordinuoti jų atstovaujamų tautinių visuomeninių politinių grupuočių siekius bei programas ir siekti istorinės Lietuvos valstybingumo atkūrimo. Buvo dedama daug pastangų, kovojant su Nacionalistinėmis, šovinistinėmis nuotaikomis krašte²¹.

1915 m. į Lietuvą įžengus Kaizerinės Vokietijos kariams daugelis ložių narių pasitraukė į Rusiją. Likę nariai susijungė į vieną ložę, kuriai vadovavo Jurgis Šaulys. Buvo priimtas sprendimas atsijungti nuo Didžiųjų Rusijos Tautų Rytų ložės ir įkurti savąją Didžiųjų Lietuvos Rytų ložę. Tačiau ložės veikla apmirė ir buvo atkurta tik 1920 m.

Vilniuje atgimusiuose masonų ložėse veikė Lietuvos tautų demokratinės orientacijos veikėjai. Informuodami, konsultuodami vienas kitą, jie, pasinaudoję šiomis struktūromis, ieškojo kompromisų, naujų idėjų ir diegė jas savo visuomeninių organizacijų veikloje. Jie skatino visuomeninius judėjimus ir tas iškristalizuotas idėjas įgyvendinti²².

1917 - 1918 m. Mykolas Römeris ėjo teisėjo pareigas apygardos ir apskrities teismuose Kolne ir Lomžoje. 1918 m. lapkričio 24 d. M. Römeris atvyksta į Vilnių. Vilniuje suklosčiusią padėtį M. Römeris apibūdina, kaip chaosą. Tokiomis aplinkybėmis jis susitinka su savo bendraminčiais – Baginskiu, Kżyżanovskiu, Vrublevskiu, Vitoldu Abramavičiumi, Janu Pilsudskiu. kurie tuo pačiu buvo ir ložės nariai²³. Pokalbio tema buvo padėties Varšuvoje aptarimas bei Lietuvos valstybės ir Vilniaus klausimas. Kitą dieną buvo susitikimas su Jonu Vileišiu.

¹⁹ Rimantas Miknys. *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007. p. XXIX

²⁰ Rimantas Miknys. *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007. p. xxx. Michal Romer, Dziennik, t. 4, LMAB, F. 138-2231, l 404.

²¹ Rimantas Miknys. *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007. p. XXX

²² Rimantas Miknys. *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1920 m. kovo 16-oji – 1921 m. sausio 12-oji*. Vilnius, 2007. p. XVII

²³ *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007. p. 183

1919 m. balandžio 6 d. įvyko susitikimas Liuviko Abramavičiaus bute su Vitoldu Abramavičium ir Janu Pilsudskiu. Buvo aptarinėjamas nedalomos Lietuvos (kartu su Baltarusija) klausimas. Buvo diskutuojama dėl pačios lietuviškiausios programos pagrindų ir jų įvykdymo, kuri yra grindžiama nedalomos istorinės Lietuvos su sostine Vilniumi valstybingumo, esančio valstybinėje sąjungoje su Lenkija atstatymu²⁴.

M. Römeris buvo paskirtas atstovauti ir užmegsti ryšius su lietuvių politikais dėl taip vadinamos Pilsudskio programos. Programos idėja buvo įvykdyti perversmą Vilniaus krašte, kai Lenkijos kariuomenė vaduos Vilnių nuo bolševikų. Vilniaus krajevų buvo planuojama sudaryti vyriausybę Vilniuje iš Lietuvos demokratų, Lietuvos lenkų ir baltarusių ir taip numalšinti Lenkijos imperialistinius siekius. Tačiau tam reikėjo Lietuvos valdžios pritarimo. Šiuo klausimu 1919 m. balandžio 17 d. buvo susitikta su J. Vileišiu ir S. Kairiu.

Tai iš šių susitikimų matome, kad Vilniaus ir Lietuvos valstybingumo problemos buvo sprendžiamos pasitelkiant buvusios masonerijos ryšius ir įtakas. Masoniškos struktūros įgalina burtis elito atstovus, nepaisant jų skirtumų, iš pirmo žvilgsnio atrodytų nesuderinamų, aiškintis ir ieškoti bendro suderinto intereso. Dienoraščio tekstai liudija masoniškų struktūrų poveikį pirmosioms neoficialioms Lenkijos ir Lietuvos politinių jėgų akcijoms apsprendžiant Vidurio Lietuvos klausimą²⁵.

1920 m. liepos 25 d. įrašė M. Römeris užsimena apie liepos 20 d. įvykusį ložės susitikimą, taip pat akcentuoja tai, kad savo dienoraštyje visad pažymi tą dieną, kai įvyksta ložės susitikimai, kuriuose jis pats dalyvavo. Dienoraštyje prie datos nupiešia kokį nors piešinį. Autorius pabrėžia, kad masonų ložės susitikimai itin slapti ir negalima viešinti nei to kas buvo kalbama ir kokie sprendimai priimami ir apskritai negalima buvo užsiminti, kad masonų ložė iš viso egzistuoja.

Stanislovas Baginskis (1881-1939) advokatas LkSP veikėjas, Vyriausiojo tautinio komiteto Vilniuje narys, 1915 m. masonų narys. 1920 - 1922 m. Vidurio Lietuvos Laikinosios valdančios komisijos įstatymų leidžiamojo departamento direktorius, 1922 m. LkSP įgaliotas seimo deputatas, 1939 m. sovietų įkalintas mirė nežinomoms aplinkybėms.

Bronislavas Kżyżanovskis (176 -1943) advokatas politinis veikėjas, šubvarcų draugijos sueigų dalyvis, laikraščių „Gazeta Wilenska“ ir „Przegląd Wilenski“ bendradarbis, ložių „Jednosc“ ir „Litwa“ narys Vidurio Lietuvos valdančios komisijos narys, Vilniaus seimo vicemaršalas. Ne oficialus Lenkų komiteto Vilniuje pirmininkas (1939-1940)

Vitoldas Abramavičius (1874-1940) advokatas, nepriklausomybės veikėjas, vienas iš LkSp organizatorių Lietuvoje, Ložės „Litwa“ narys. Karo metais vadovavo Vilniaus miesto milicijos komendantūrai. POW narys. Laikinosios valdančios komisijos Šiaurės Lietuvos apygardos pirmininkas. Pirmas prezidentas 1919 m. išvaduoto Vilniaus. I. Želigovskio žygio dalyvis. Areštuotas NKVD.

Janas Pilsudskis (1876 – 1950) Juzefo Pilsudskio brolis, advokatas, visuomenės veikėjas. Demokratų šalininkas Lietuvoje, Ložės „Litwa“ narys. Vilniaus lenkų komiteto narys, Vilniaus civilinis komisaras, Apygardos teismo vėliau apeliacinio teismo teisėjas Vilniuje. 1931-1932 m. finansų ministras. 1920 m. Vilniaus Seimo deputatas. Areštuotas Vilniuje, buvo kalinamas Maskvoje iki 1941 m. išleistas emigravo į Londoną.

Jonas Vileišis (1872-1942), teisininkas, lietuvių politinis veikėjas, Lietuvos demokratų partijos narys. 1915 m. Vilniaus-Kauno pilietinio komiteto narys, nuo 1917 m. Tarybos narys ir Lietuvos nepriklausomybės akto signataras. Vidaus reikalų ir švietimo ministras. Kauno meras. Masonų ložės „Litwa“ vėliau „Lietuva“ narys.

²⁴ Mykolas Römeris. *Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007. p. 351

²⁵ Rimantas Miknys. *Mykolas Römeris. Dienoraštis. 1920 m. kovo 16-oji – 1921 m. sausio 12-oji*. Vilnius, 2007. p. XVII

Baiminantis carinės Rusijos represijų ir galimo masonų tinklo išaiškinimo savo dienoraštyje iki pat savo išvykimo į legionus 1915 m. jis apie broliją neužsiminė. Tik dabar nebematantis jokio pavojaus, nes masonai nesirengia griauti vyriausybės, bet atvirksčiai stengiasi ją kurti, o taip pat tikįs kai po 40 m. pagal jo reikalavimus dienorašti taps viešai prieinamas, masonai jau bus nebe slapta organizacija²⁶.

Tą dieną į Jurgio Kairio butą M. Römeris sukvietė visus Vilniaus ložių brolius. Susirinko septyni asmenys: M. Römeris, Jurgis Šaulys, Steponas Kairys, Vaclovas Bielskis, Felicija Borkevičienė, Dominykas Seimaška ir Augustinas Janulaitis. Ložė buvo pavadinta „Lietuva“ ir priskirta „Didiesiems Lietuvos Rytams“. Visi senieji Vilniaus ložių nariai, jei tik norės galės prisidėti ir yra laikomi broliais. Tad formaliai ložei dar priklauso: Mykolas Šleževičius, Jonas Vileišis, Andrius Bulota, Feliksas Bugailiškis, Mykolas Biržiška, Vaclovas Biržiška, Šaradas Zemachas, Jurgis Romas, Česlovas Landsbergis, Antonis Luckevičius, Aleksandras Zaštautas, Osmolskis, Bramsonas. M. Römeris pabrėžia, kad anksčiau, carinės priespaudos metais ložė buvo revoliucinė ir antivalstybinė tai dabar tampa lietuviška lietuvių žemėje su ankstesniais humanitariniais ir laisvės siekiais²⁷. Įdomus sutapimas, kad didžioji dalis ložės brolių yra teisininkai.

²⁶ Mykolas Römeris. *Dienoraštis. 1920 m. kovo 16-oji – 1921 m. sausio 12-oji*. Vilnius, 2011. p. 199-200.

²⁷ ibid. p. 205

Jurgis Šaulys (1879 m. gegužės 5 d. Balsėnuose, Švėkšnos valsčius, Raseinių apskritis – 1948 m. spalio 18 d. Lugane, Šveicarija) – Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, spaudos darbuotojas, filosofijos daktaras, Nepriklausomybės Akto signataras.

Steponas Kairys (tikroji pavardė Tumasonis, JAV – Juozas Kaminskas. Slapyvardžiai: Viktor, Marjan, Dagilis, Dédé, Kugis-Mugis, Raulas Kemeklis ir kt. 1879 m. sausio 3 d. Užunvėžiai, Kurklių valsčius, Ukmergės apskritis, Rusijos imperija – 1964 m. gruodžio 16 d. Bruklinas, Niujorkas; 1996 m. liepos 19 d. perlaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse) – Lietuvos politinis bei visuomenės veikėjas, Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto pirmininkas, inžinierius, profesorius, Vasario 16 d. akto signataras.

Felicija Bortkevičienė-Povickaitė (1873 m. rugsėjo 1 d. Linkaučių dvare, Krekenavos valsčius, Panevėžio apskritis – 1945 m. spalio 21 d. Kaune, palaidota Troškūnuose) – knygnešė, spaudos darbuotoja, visuomenės veikėja.

Augustinas Janulaitis (1878 m. kovo 19 d. Malavėnuose, Šiaulių valsčius, Rusijos imperija – 1950 m. gegužės 22 d. Kaune. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.) – teisėtyrininkas, teisėjas, publicistas, teisės ir literatūros istorikas, politinis veikėjas.

Mykolas Šleževičius (1882 m. vasario 21 d. Dremblių vienkiemyje, Viduklės valsčius Raseinių apskritis, Rusijos imperija – 1939 m. lapkričio 11 d. Kaune. Palaidotas Kauno Petrašiūnų kapinėse.) – Lietuvos teisininkas, advokatas, politinis, valstybės ir visuomenės veikėjas.

Andrius Bulota (1872 m. lapkričio 16 d. Putriškiuose, Padovinio valsčius – 1941 m. rugpjūčio 16 d. Paneriuose) – Lietuvos teisininkas, publicistas, politinis veikėjas.

Peliksas Bugailiškis (1883 m. gruodžio 30 d. Juodžiūnuose, Puponių valsčius, Vilkmergės apskritis – 1965 m. spalio 27 d. Vilniuje) – Lietuvos teisininkas, spaudos darbuotojas, žurnalistas, kraštotyrininkas, muziejininkas, politinis veikėjas.

Mykolas Biržiška (1882 m. rugpjūčio 24 d. Vieksniuose, Šiaulių apskritis – 1962 m. rugpjūčio 24 d. Los Andžele, JAV) – Lietuvos literatūros istorikas, nepriklausomybės akto signataras.

Vaclovas Biržiška (1884 m. gruodžio 2 d. Vieksniuose, Rusijos imperija – 1956 m. sausio 3 d. Voterberyje, JAV) – kultūros istorikas, politinis veikėjas, [1], teisininkas, teisėtyrininkas administratyvistas, Lietuvos universiteto profesorius, Teisės fakulteto dekanas, Administracinės teisės katedros vedėjas.

Cemachas Šabadas (1864 m. vasario 5 d. Vilniuje – 1935 m. sausio 20 d. Vilniuje) – žydų kilmės gydytojas, medicinos teoretikas, visuomenės veikėjas, bendruomenės lyderis, humanistas.

1920 rugpjūčio 8 d. vėl randame įrašą apie vykusį ložės susirinkimą, kuris įvyko Janulaičio bute. Susirinkime dalyvavo tik 5 broliai: M. Römeris, S. Kairys, F. Bartkevičienė, A. Janulaitis ir D. Simaška. Susirinkimo metu buvo aptariama ložės veiklos programa. Tačiau M. Römeris nutarė aptarti egzistavimo būtinybę. Šiandieninė ložė turi palaikyti valstybinę poziciją, turėti tikslą stiprinti valstybingumą ir įpinti į valstybę humanitarinių taisyklių, kurios sudaro masonų veiklos principus. Tikslas suvienyti Rytų Lietuvą su likusia šalies dalimi, siekti susijungti su valstybės politika ir turėti planuojamosios įtakos. Masonų organizacija yra vienijanti įvairių tautybių elementus ir yra specialiai šiai užduočiai atlikti.²⁸

Pagrindinė ložės užduotis daryti įtaką formuojant valstybinius santykius Lietuvos rytuose. Šiam tikslui pasiekti reikalinga ložės plėtra ir įvairių tautų narių įtraukimas į ložės veiklą. Per seniūnus galima išplėtoti savo veiklą, tačiau kol kas jaučiamas narių trūkumas.

Posėdžio metu buvo pasiūlytos kelios naujos kandidatūros – dr. Kazio Griniaus ir Rapolo Skipičio. Nutarta juos priimti kito posėdžio metu. Taip pat buvo pasiūlyta Grajevskio kandidatūra. Baltarusių ir žydų kandidatūrų nebuvo²⁹.

1920 m. lapkričio 26 d. Šleževičiaus bute rinkosi brolija. Dalyvavo M. Römeris, M. Šleževičius, J. Šaulys, V. Biržiška, V. Bielskis, D. Simaška, F. Bartkevičienė ir A. Janulaitis. Posėdžio metu buvo aptarti Lietuvos – Latvijos politiniai santykiai ir nuotaikos, kuriuos referavo iš Rygos grįžę Šleževičius ir Šaulys. To paties susirinkimo metu buvo aptartos ir naujos kandidatūros į ložės narius. Toliau M. Römeris aprašo naujojo kandidato į ložę priėmimo tvarką.

Atvestas kandidatas į į butą, kur turėjęs vykti posėdis, buvo paliekamas atskirame kambarėlyje. Buvo griežtai draudžiama iš anksto informuoti jį apie asmenis, kurie priklauso sąjungai ir turi būti posėdy. Jis negalėjo žinoti pavardžių narių, išskyrus neivengiamą to, kuris su juo kalbėjosi dėl stojimo į sąjungą. Atskirame kambarėlyje jam perduodamas lakštas popieriaus, plunksna ir rašalas. Jis turėjo raštu atsakyti į tokius keturis klausimus: 1. Jūsų santykis su šeima? 2. Jūsų požiūris į Tėvynę ir visų pirma į mūsų kraštą? 3. Jūsų požiūris į žmoniją. 4. Jūsų politiniai, religiniai ir moraliniai įsitikinimai? Tie klausimai būdavo skaitomi posėdyje nedalyvaujant kandidatui. Jei atsakymai idėjiniu požiūriu būdavo priimtini, kandidatas įvedamas į posėdį su

Romas Jurgis (1854-1932) gydytojas chirurgas, žydų demokratinės orientacijos veikėjas.

Česlovas Landsbergis Vilniaus lietuvių aktyvistas iki I-ojo pasaulinio karo. 1918 m. Maskvoje lietuvių centro komiteto atstovas.

Antonis Luckevičius Baltarusių krajojeve veikėjas

Aleksandras Zaštautas (1874 – 1944) Inžinierius, politinis veikėjas. Pilietinio komiteto Vilniuje narys. Lietuvos ir Baltarusios lenkų socialdemokratų partijos vienas iš įkūrėjų.

Vladyslavas Osmolskis, verslininkas, mineralinių vandenų fabrikantas, leidinio *Kurier Krajowy* mecenatas.

Mojisiejus Bramsonas (1869 – 1941) bibliografas, domėjosi žydų istorija, antisisionistas, antibolševikas.

²⁸ Mykolas Römeris. *Dienoraštis. 1920 m. kovo 16-oji – 1921 m. sausio 12-oji*. Vilnius, 2011. p. 222

²⁹ Ibid. 224

*užrištomis akimis. Tada pirmininkas dar kartą paaiškino kandidatui apie sąjungos principus ir tikslus ir atsakydavo į visus jo klausimus. Po to jei kandidatas nepasitraukdavo, pateikdavo iškilmingus įžadus pagal nustatytą tekstą gimtąja kalba. Iškilmingų įžadų metu visi nariai turėjo stovėti dešinę ranką pridėję prie širdies. Atlikus įžadus pirmininkas iškilmingai skelbdavo naujo nario priėmimą į sąjungą ir tada būdavo uždegama šviesa arba nuimamas raištis nuo akių naujam nariui.*³⁰

Išvados

Mykolo Pjaus Paskalio Römerio dienoraštis išsamus šaltinis pilietinės visuomenės tyrimams, jame randame daug duomenų apie Lietuvos XX a. pirmosios pusės politinius ir visuomeninius veikėjus. Jų indėlį Lietuvos valstybės kūrimą bei politinių klausimų sprendimą.

Dienoraštyje taip pat yra gausu duomenų apie Lietuvos masonerijos struktūrą ir veiklą. Jos poziciją kuriantis Lietuvos valstybei bei siekį dalyvauti politikoje siekiant Lietuvos ir Lenkijos dialogo sunormalizuojant Vilniaus klausimą.

Masonerijos judėjimo Lietuvoje pradžia XVIII a. antroji pusė. 1822 m. Masonų ložės buvo uždraustos Rusijos imperijoje įžvelgus revoliucines grėsmes. Lietuvoje masonų ložės buvo atkutos 1911 m. XX a. pradžioje Lietuvos masonerijos sudėtis buvo daugiatautė ir priskyrė save krajoje (XX a. pradžios lenkiškai kalbančių Lietuvos patriotų politinė grupuotė.) ideologijai ir senosioms LDK pilietiškumo tradicijoms. Didžiąją dalį masonų ložės „Lietuva“ narių sudarė teisininkai.

Pagrindinis Lietuvos masonerijos siekis buvo išsaugoti vientisą istorinę Lietuvą su sostine Vilniumi ir esant politinėje sąjungoje su Lenkija. Tačiau įsivyravus nacionalistinėms idėjoms kiek Lenkijoje tiek Lietuvoje šio tikslo pasiekti nepavyko.

³⁰ Mykolas Römeris. *Dienoraštis. 1920 m. kovo 16-oji – 1921 m. sausio 12-oji*. Vilnius, 2011. p. 224

Literatūros sąrašas

Būčys Žygintas. *Itakingųjų ložės*. IQ. 2014.09.06. <https://naujienos.alfa.lt/leidinys/iq/itakinguju-lozes/>

Giese Alexander. *Laisvieji mūrininkai*. Vilnius, 2016

Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams. Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinis direktoratas, Europos Komisija, 2010.

Maksimaitis Mindaugas. *Mykolas Rōmeris – Lietuvos sūnus*. Vilnius, 2006

Malachowski-Lempicki Stanislaw. *Masonai buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse 1776-1822. Istorija ir šaltiniai*. Vilnius, 2009

Matonytė Irmina. *Pilietinės visuomenės tyrimo teorinės perspektyvos*. Viešoji politika ir administravimas 2003

MiknyRimantas s. *Mykolas Rōmeris. Dienoraštis. 1918 m. birželio 13-oji – 1919 m. birželio 20-oji*. Vilnius, 2007

Miknys Rimantas. *Mykolas Rōmeris. Dienoraštis. 1920 m. kovo 16-oji – 1921 m. sausio 12-oji*. Vilnius, 2011

Miknys Rimantas. *Mykolas Rōmeris. Dienoraštis. 1921 m. sausio 13oji lapkričio 7-oji*. Vilnius, 2012

Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė. Lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras.

Rokiškio krašto muziejaus virtuali paroda „Kraštiečiai Lietuvos valstybės kūrėjai ir puoselėtojai. MYKOLAS RŌMERIS“ <http://parodos.emuziejai.lt/portfolio/krastieciai-liuvos-valstybes-kurejai-ir-puoseletojai-mykolas-romeris/>

Shuster Georg. *История тайных союзов*. Т. 2. 1996 Maskva